

Kuriančiai minčiai žadinti: Lietuvių fronto bičiulių vizijos laisvai Lietuvai

Žmogui būdinga galvoti, planuoti savo ateitį, tačiau tik retas peržengia asmeninių planų ir svajonių ribas ir imasi svarstyti platesnių socialinių grupių ateities raidos scenarijus ar vizijas. Lietuvos intelektinio paveldo lobyne lietuvių diasporos mąstytojų svarstymai užima išskirtinę vietą. Tarp daugelio temų diasporos mąstytojai svarstė ir Lietuvos ateities scenarijus bei vizijas. Svarstymų, pastebėjimų ir siūlymų, kaip galėtų ar net turėtų vystytis gyvenimas Lietuvoje, rasime per visą lietuvių diasporos egzistavimo laikotarpį. Tuo stebėtis nereikėtų. Lietuva — daugeliui išvykusiųjų ar jų palikuonims buvo (ir tebėra) simbolinis centras, apie kurį vienaip ar koncentruojamos mintys ir veikla.

Ilona STRUMICKIENĖ, Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka

Lietuvių fronto bičiuliai (LFB) ir *pilnutinės demokratijos* koncepcija

Iš daugelio pavienių ar tik tam tikrą Lietuvos vystymosi aspektą nagrinėjančių tekstų savo nuoseklumu ir išsamumu išsiskiria Lietuvių fronto bičiulių sukurta vadinamosios *pilnutinės demokratijos* koncepcija. *Pilnutinė demokratija* – tai kelių kartų mąstytojų politinės minties palikimas Lietuvai, apimantis *Vasario 16-osios*, nacių okupacijos laikotarpio ir išeivijos katalikiškosios krypties intelektualų politinius svarstymus.

Išeivijoje šią koncepciją plėtojo Lietuvių fronto bičiuliai – rezistencines tradicijas puoselėjęs katalikiškos pasaulėžiūros lietuvių išeivijos sambūris, save siejęs su

1941 m. Birželio sukilimu, Laikinąja vyriausybe, nacių okupacijos metais veikusia pogrindžio organizacija „Lietuvių frontas“ ir antisovietiniu pokario pasipriešinimu, o išeivijoje savo veiklą plėtojęs Lietuvos laisvinimo ir lietuvių tautinės tapatybės išsaugojimo kryptimi.

Į laisvąjį pasaulį pasitraukę „Lietuvių fronto“ nariai, liudydami ištikimybę ir pagarbą kovotojams už Lietuvos laisvę, nuo 1951 m. ėmė vadintis „Lietuvių fronto bičiuliais“ (LFB). Šnekamojoje kalboje jie dažnai vadinti tiesiog *frontininkais, Fronto bičiuliais.* Tarp jų – gausus būrys lietuvių išeivijos visuomenės, politikos, kultūros veikėjų (Juozas Brazaitis, Antanas Maceina, Vytautas Vaitiekūnas, Jonas Grinius, Zenonas Ivinskis, Adolfas Damušis, Juozas Kazickas, Vytautas Majauskas, Petras Kisielius, Kazys Ambrozaitis, Rožė Šomkaitė ir daugelis kitų), palikusių gilų įspaudą Lietuvos ir lietuvių diasporos istorijoje.

Lietuvių fronto bičiulių posėdžio, vykusio Niujorke, dalyviai. Nuotrauka iš Nacionalinės bibliotekos Adolfo Damušio demokratijos studijų centro archyvo.

LFB vardas neatsiejamas nuo *pilnutinės demokratijos* koncepcijos, kuri pabrėžė, kad Lietuvai reikalinga autentiška valdymo(si) forma, kuri būtų atsvara ir liberaliajai demokratijai, ir autoritarizmui. Tokia atsvara, LFB nuomone, galėtų

būti pilnutinė demokratija – visuomenės organizavimo(si) ir valdymo(si) forma, kur demokratijos principais tvarkoma ne tik politinė, bet ir kitos visuomeninio gyvenimo sritys (kultūra, ekonomika, socialinė sritis, tarptautiniai santykiai). Ypač pabrėžiamas kultūrinės demokratijos arba kultūrinės savivaldos dėmuo, leidžiantis užtikrinti pagal tam tikrą pasaulėžiūrą gyvenančių bendruomenių ir jų narių raišką visuomenėje.

Norintiems detaliau susipažinti su *pilnutinės demokratijos* koncepcija ir jos raida, rekomenduočiau:

- *Į pilnutinę demokratiją: svarstymai apie valstybės pagrindus*. Į laisvę fondo leidinys nr.2, 1958;
- Lietuvių fronto bičiulių Credo, *Į laisvę,* 1978, nr. 74 (111);
- Jono Pabedinsko straipsnį „Pilnutinė demokratija, socialinis teisingumas ir ekonominis progresas“, *Į laisvę*, 1990, nr. 109 (146) ir kt.;
- *Lietuva, kurios nebuvo. Pilnutinės demokratijos svarstymai ir vertinimai*. Vilnius : Vilniaus universiteto leidykla, 2016.

Išeivijoje suformuluota *pilnutinės demokratijos* koncepcija turėjo atlikti dvejopą funkciją. Viena vertus, tai buvo gairės nepriklausomai Lietuvai, kita vertus, šiuo dokumentu buvo norima lietuvių išeiviją, o vėliau ir Lietuvos visuomenę paskatinti diskutuoti apie tai, kokia valstybės ir visuomenės organizavimo(si) ir valdymo(si) forma būtų tinkamiausia.

1958 m., kai Lietuvos nepriklausomybės atkūrimas rodėsi sunkiai pasiekiama svajonė, *pilnutinės demokratijos* kūrėjai aiškino, kodėl skelbiamas šis intelektualinis dokumentas:

„Tačiau ir tokiomis aplinkybėmis negalima atsisakyti laisvos Lietuvos vizijos, o dabartinė pagunda nusisukti nuo valstybinio ir visuomeninio gyvenimo verta yra didelio dėmesio, nes tai yra pavojaus signalas. Pavojus pasiduoti degradavimo faktui ne tik profesijoje, bet ir galvojime. Pavojus, ypačiai jaunesniam, prisiimti gyvenamosios aplinkos demokratines mintis kaip galutinai atbaigtas, suakmenėjusias ir toliau nebekintamas. Tokiose aplinkybėse žmogus nustoja buvęs sąmoningas pilietis, nustoja siekęs pažangos valstybiniame gyvenime. […]

Kuriančiai minčiai pažadinti yra skiriami ir čia skelbiami valstybės pagrindų samprotavimai vardu Į PILNUTINĘ DEMOKRATIJĄ.“[1]

Nors *pilnutinės demokratijos* koncepcija išeivijoje sukėlė diskusijų ir net aštrios kritikos bangą, vis dėlto frontininkai išliko ištikimi šios koncepcijos principams, o atsiradus galimybei su jais stengėsi supažindinti ir nepriklausomybę atkūrusios Lietuvos visuomenę, politikus, intelektualus.

Bandymai supažindinti Lietuvą su *pilnutinės demokratijos* koncepcija

Visa lietuvių išeivija, taip pat ir Lietuvių fronto bičiuliai, su didžiuliu entuziazmu sutiko Lietuvos valstybingumo atkūrimą 1990 m. Kovo 11-ąją. Diasporos organizacijos ir pavieniai asmenys stengėsi kaip galėdami padėti jaunai Lietuvos valstybei ir didžiules ekonomines bei socialines permainas išgyvenančiai visuomenei. Po daugelio atskirties metų vėrėsi ne tik bendravimo, bet ir bendro darbo Lietuvos labui perspektyvos. Išeivijos nuotaikas gerai apibūdina „Aidų“ redaktoriaus Leonardo Andriekaus žodžiai:

„Dabar prie Lietuvos daug stipriau glausis ir išeivija. Jai niekas nebetrukdys bendrauti su tauta. Bus atviras bei sklandus susisiekimas ir intensyvi kultūrinė bei ekonominė komunikacija. Dėl okupanto varžtų išeivija, buvusi iki šiol lyg atskira veiklos sritis, taps vientisa tautos dalim.“[2]

Nors daugelį dešimtmečių okupacinis režimas trukdė diasporai glaudžiai bendrauti su Lietuva, vis dėlto išeivija stebėjo Lietuvoje vykusius procesus. Išeivijai nebuvo naujiena, kad dėl sovietinės okupacijos Lietuvos visuomenėje įvyko ženklūs pokyčiai, reikšmingai paveikę jos psichosocialinę situaciją. Daugelio išeivijos mąstytojų nuomone, tie pokyčiai buvo negatyvūs. Šiems išeivių pastebėjimams antrino ir balsai Lietuvoje, teigę, kad šalia tautinio atgimimo Lietuvai reikalingas ir dvasinis atgimimas.

Štai Jonas Algirdas Antanaitis (pasipriešinimo sovietų ir nacių okupaciniams režimams dalyvis; Lietuvos ūkio, politikos ir visuomenės veikėjas) 1990 m. svarstė:

„[…] dvasinis atgimimas ir dabar tebėra vienas iš aktualiausių uždavinių. Nežiūrint to, kad šiuo metu yra jaučiamas dvasinis pakilimas, ypač susidomėjimas religija (tikybos pamokas lanko ne tik mokiniai, bet ir nemažai jų tėvų), vis tik blogio šaknys dar tebėra išlikusios ne tik žmonių sąmonėje, bet ir pasąmonėje. Tiesa, Lietuvos žmonės norėtų sukurti tokią visuomenę, kurioje dominuotų socialinis teisingumas, svajoja apie tokią Lietuvą, kurioje kiekvienas surastų savo vietą ir galėtų įprasminti savo gyvenimą, tik dažnai visiems trūksta idėjų ir

idealų.“[3]

Nuoširdus noras pagelbėti savo tėvynei, įsilieti į jos gyvenimą lėmė, kad į Lietuvą konteineriais ėmė plaukti ne tik materialinė parama, bet ir knygos, meno kūriniai. Diaspora stengėsi Lietuvai perduoti ir per dešimtmečius sukauptą nematerialųjį turtą. Šiame kontekste turėtume matyti ir LFB pastangas Lietuvos visuomenę supažindinti su išeivijoje jų sukauptu intelektiniu kapitalu. LFB intencijos sulaukė partnerių Lietuvoje. 1988–1990 m. laikotarpiu vizitų į *laisvąjį pasaulį* ir apsilankymų Lietuvoje metu frontininkai atnaujino, sustiprino ar naujai užmezgė ryšius su buvusiais pasipriešinimo sovietų ir nacių okupacijoms dalyviais, Lietuvos Katalikų bažnyčios atstovais, o taip pat grupe jaunų Lietuvos kultūrininkų, tarp kurių aktyviausi buvo Vidmantas Valiušaitis, Vaidotas Daunys, Arvydas Juozaitis.

Glaudūs ryšiai su tam tikromis Lietuvos visuomenės grupėmis leido LFB 1990 m. rudenį įsteigti „Į laisvę“ fondo lietuviškai kultūrai remti Lietuvos filialą. Ši organizacija ženkliai prisidėjo prie LFB socialinio ir intelektualinio kapitalo sklaidos Lietuvos visuomenėje.

Būtina pastebėti, kad tai nebuvo vienintelis „kanalas“, per kurį Lietuvos visuomenę pasiekdavo LFB naratyvas. Labai svarbų vaidmenį atliko patys frontininkai, trumpesniam ar ilgesniam laikui atvykę į Lietuvą ar net nuolat gyventi sugrįžę į tėvynę. Asmeninis pavyzdys, tiesioginis bendravimas su pačiais įvairiausiais žmonėmis Lietuvoje leido dalintis savo mintimis, o taip pat pristatyti LFB socialinį ir intelektinį paveldą. Panašų vaidmenį vaidino ir Lietuvos atstovų kelionės į JAV, dalyvavimas LFB renginiuose, asmeninis bendravimas.

„Į laisvę“ fondo lietuviškai kultūrai remti Lietuvos filialo veikla

Nors „Į laisvę“ fondo lietuviškai kultūrai remti Lietuvos filialas buvo Lietuvoje registruotas juridinis asmuo, tačiau savo veiklą jis vykdė glaudžiai bendradarbiaudamas su JAV veikusiu Fondu ir LFB vadovybe. Fondo „Į laisvę“ Lietuvos filialas siekė leisti įvairias studijas bei knygas istorine, filosofine, religine ir grožine tematika, organizuoti istorinių ir politinių diskusijų, studijų savaites. Fondo Lietuvos filialo veiklas finansavo diasporos atstovai.

Žvelgiant iš istorinės perspektyvos, fondo Lietuvos filialas savo veiklą vykdė šiomis pagrindinėmis kryptimis:

- leidybos;

- spaudos ir informavimo;
- studijų savaičių ir kitų renginių organizavimo;
- Istorinės atminties ir istorijos politikos formavimo[4].

Visą Lietuvos filialo gyvavimo laikotarpį leidyba vaidino svarbų vaidmenį. Jei Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos bibliografiniai įrašai nemeluoja, nuo 1991 m. (kai buvo išleistas pirmasis leidinys) iki 2012 m. (paskutinis leidinys) fondo „Į laisvę“ Lietuvos filialas išleido 31 skirtingo pavadinimo leidinį. Daugumą leidinių buvo išeivijos autorių tekstai, publikuojami pirmą kartą arba perleidžiami. Tarp dažniausiai publikuotų autorių buvo diplomatas Vytautas Antanas Dambrava ir romanistas Vytautas Volertas.

Kalba Vytautas Antanas Dambrava. Nuotrauka iš Nacionalinės bibliotekos Adolfo Damušio demokratijos studijų centro archyvo.

Be išeivijos autorių tekstų, reikšmingą fondo „Į laisvę“ Lietuvos filialo leidinių dalį sudarė su LFB veikla susiję leidiniai (pvz., studijų savaitėse ir įvairiuose minėjimuose skaitytų pranešimų rinkiniai).

Nuo pat veiklos pradžios fondo „Į laisvę“ Lietuvos skyrius didelį dėmesį skyrė LFB idėjų ir vertybių sklaidai per žiniasklaidą, daugiausia spaudą. Pagrindinis vaidmuo teko LFB žurnalui „Į laisvę“. Lietuvių fronto bičiuliai norėjo Lietuvos visuomenę

supažindinti su šiuo leidiniu ir jame skelbiamomis idėjomis. Atsiradus galimybėms, XX a. 10 deš. pradžioje Lietuvos bibliotekos pradėjo gauti įvairių LFB leidinių rinkinius. Tarp jų buvo ir žurnalas „Į laisvę“.

Nepriklausomybės pradžioje, kai dauguma Lietuvos gyventojų išgyveno ekonominių sunkumų laikmetį ir negalėjo sau leisti mokėti užsienyje leidžiamų leidinių prenumeratos mokesčių, išeiviams kilo mintis dovanoti išeivijoje leistų leidinių prenumeratą skaitytojams Lietuvoje. Prie šios iniciatyvos prisidėjo ir LFB.

Siekiant padidinti žurnalo „Į laisvę“ prieinamumą Lietuvos skaitytojams, 1994 m. Lietuvoje pradedamas spausdinti išeivijoje parengtas žurnalas. Tokia praktika taikyta iki pat 2000 m., kai ir žurnalo rengimas buvo perkeltas į Lietuvą. Deja, po aštuonerių metų, 2008 m., pasirodė paskutinis „Į laisvę“ numeris.

„Į laisvę“ nebuvo vienintelis leidinys, kuriam LFB teikė materialinę paramą ir informaciją. Buvo palaikomi ir kiti panašios pasaulėžiūros leidiniai: „XXI amžius“, „Dienovidis“, „Kauno laikas“ ir kt.

Dar viena svarbi fondo „Į laisvę“ Lietuvos filialo veiklos sritis – studijų savaičių organizavimas. LFB išeivijoje ne vieną dešimtmetį sėkmingai organizavo studijų ir poilsio savaites, politinių studijų savaitgalius ir šią gerąją patirtį norėjo perkelti į Lietuvą.

Akimirkos iš fondo „Į laisvę“ Lietuvos filialo studijų savaitės Nidoje. Nuotraukos iš Nacionalinės bibliotekos Adolfo Damušio demokratijos studijų centro archyvo.

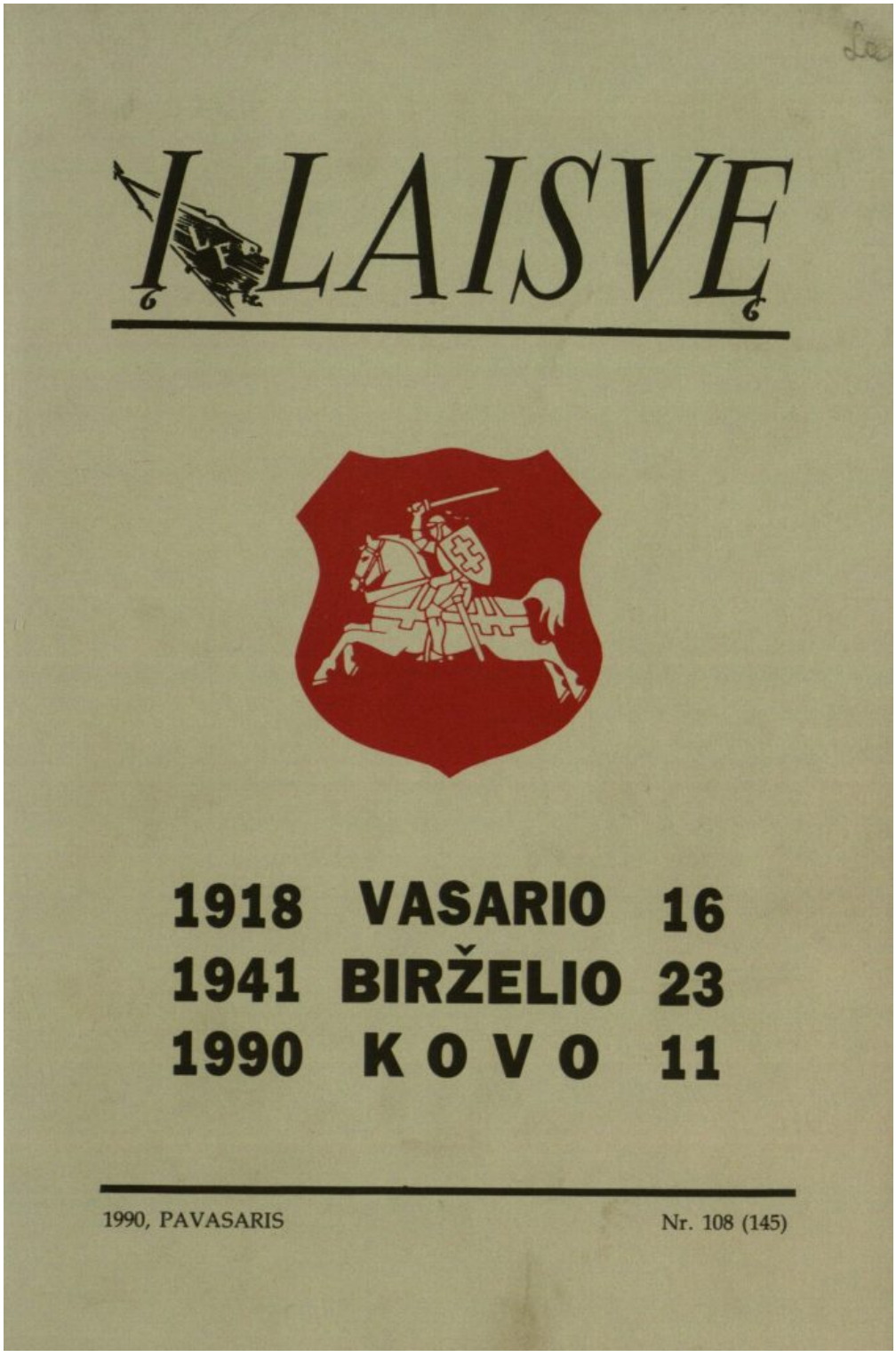
Pirmoji „Į laisvę“ fondo lietuviškai kultūrai remti Lietuvos filialo organizuota studijų savaitė įvyko 1992 m. Paskutinioji – keturioliktoji – 2005 m. Studijų savaitės organizuotos įvairiose Lietuvos vietose, kaip antai Vilniuje, Nidoje, Garliavoje, Kaune, Telšiuose, Jurbarke, Anykščiuose, Trakuose, Marijampolėje, Alytuje, Rumšiškėse. Prie vienos vietos neprisirišta, siekiant su LFB ir jų idėjomis supažindinti kuo daugiau Lietuvos gyventojų.

Į studijų savaites, kaip ir kitus fondo „Į laisvę“ Lietuvos filialo organizuotus renginius, buvo kviečiami Lietuvos politikai, mokslo ir kultūros atstovai. Studijų savaitės buvo tapusios vieta, kur susitikdavo Lietuvos visuomenė ir diasporos atstovai. Paskaitų, formalių ir neformalių diskusijų metu buvo keičiamasi mintimis, svarstomi aktualūs klausimai, pristatomos LFB vizijos Lietuvai.

LFB istorijoje ir tapatybėje svarbią vietą užėmė pasipriešinimas sovietų ir nacių okupaciniams režimams. Dėl sovietinės okupacijos šio istorijos laikotarpio Lietuvoje nebuvo galima objektyviai tirti, pasipriešinimo dalyviai buvo tapę sovietų propagandos, dezinformacijos ir susidorojimo objektais. Nenuostabu, kad,

atsižvelgdami į šias aplinkybes, diasporoje LFB skyrė didžiulį dėmesį rezistencijos tematikai, prisidėjo prie vadinamojo herojinio pasakojimo apie Lietuvos pasipriešinimą okupantams kūrimo.

Nepriklausomybės pradžioje Lietuvos visuomenė menkai domėjosi šia tema. Viena iš priemonių keisti šiai situacijai buvo pasirinktas rezistencijos premijų teikimas. Pirmąją premiją fondo „Į laisvę“ Lietuvos filialas įteikė 1994 m.

Dar viena iniciatyva, kurią būtina paminėti kalbant apie LFB pastangas daryti įtaką Lietuvos istorijos politikai, – siekis 1941 m. birželio 23 d. Leono Prapuolenio perskaitytą Lietuvos nepriklausomybės deklaraciją prilyginti kitiems valstybės teisės aktams, kaip antai 1918 m. Vasario 16 d. Nepriklausomybės Aktui, 1949 m. Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio Deklaracijai ar 1990 m. Kovo 11-osios Aktui dėl Nepriklausomos Lietuvos valstybės atstatymo. 2000 m. dokumentas buvo Seimo priimtas, bet vėliau Prezidento Valdo Adamkaus vetuotas[5].

LFB ir Lietuvos politika

LFB sambūrį sudarė pilietiškai ir visuomeniškai aktyvūs, intelektualūs nariai, daug nuveikę Lietuvos valstybės labui. Lietuvių fronto bičiuliams nuoširdžiai rūpėjo jų tėvynės gerovė. Nenuostabu, kad jie ieškojo būdų, kaip prie tos gerovės efektyviai prisidėti.

Vienas tokių būdų – tiesioginis bendravimas su Lietuvos politikais, jų informavimas, materialinė parama atskiriems politikams ir partijoms. Įsiklausydami į Lietuvos politikų poziciją, LFB dalijosi savo Lietuvos valstybės ir visuomenės raidos vizijomis.

Žvelgiant iš istorinės perspektyvos, galima įžvelgti keletą LFB bendravimo ir bendradarbiavimo etapų.

1990–1992 m. laikotarpiu buvo tikimasi daryti poveikį Lietuvos teisėkūros procesui, siekiant į kuriamą Lietuvos konstituciją įtraukti kai kuriuos pilnutinės demokratijos koncepcijos elementus. LFB ypač rūpėjo socialinės demokratijos arba socialinio teisingumo klausimai. Šiuo pagrindu LFB ieškojo sąlyčio taškų netgi su Lietuvos socialdemokratų partijos atstovais.

iš kairės: Adolfas Damušis, Darius Kuolys, Jonas Kavaliūnas. Nuotrauka iš Nacionalinės bibliotekos Adolfo Damušio demokratijos studijų centro archyvo.

Dar viena tendencija, apibūdinanti LFB santykius su Lietuvos politika, išryškėja po 1992 m. Seimo ir 1993 m. Prezidento rinkimų. Tuo metu į valdžią Lietuvoje buvo išrinkti buvę komunistų partijos atstovai: Seime daugumą gavo Lietuvos demokratinė darbo partija (LDDP), o Prezidentu tapo buvęs Lietuvos komunistų partijos pirmasis sekretorius Algirdas Mykolas Brazauskas.

LFB, kaip ir didžioji dauguma lietuvių išeivijos, buvo nustebę ar net nusivylę tokiu Lietuvos žmonių pasirinkimu.

Šiuo laikotarpiu stiprėjo LFB bendradarbiavimas su LDDP oponavusiomis partijomis (Lietuvos krikščionių demokratų partija (LKDP) ir Tėvynės sąjunga (Lietuvos konservatoriais)). Glaudžiai bendradarbiauta su Vytautu Landsbergiu, Broniu Kuzmicku, Egidijumi Vareikiu, Vilija Aleknaite-Abramikiene, Algirdu Patacku, Arimantu Raškiniu, Algiu Kašėta ir kt.

Siekdami rasti savo vietą Lietuvos politiniame žemėlapyje, LFB įsijungė į 1996 m. Seimo rinkimų kampaniją. LFB sudaryta Politinė komisija parėmė 12 kandidatų į Seimą. Parama daugiausia buvo teikiama politinės reklamos finansavimui. LFB

taip pat sutelkė nemažai finansinės pramos Tėvynės sąjungos ir LKDP reikalams[6].

Kitus (2000 m.) Seimo rinkimus LFB remtos politinės jėgos pralaimėjo. Tuo pat metu Lietuvos politikos *dešinėje* ėmė kilti kitos politinės grupės ir nauji politikai. LFB ėmė ieškoti galimybių su jais bendradarbiauti.

Dėl objektyvių priežasčių mažėjant JAV *frontininkų* žmogiškiesiems ir finansiniams ištekliams, silpo ir LFB įtaka visuomeniniams ir politiniams procesams Lietuvoje.

2005 m. įvyko paskutinė fondo „Į laisvę“ Lietuvos filialo studijų savaitė, 2008 m. pasirodė paskutinis žurnalo „Į laisvę“ numeris, 2012 m. filialas išleido paskutinį leidinį.

Nors 2007 m. Kaune buvo įkurtas Lietuvių fronto bičiulių sambūris, bet jis veiklos neišplėtojo ir 2022 m. rugpjūčio 18 d. Registro tvarkytojo iniciatyva buvo likviduotas kaip juridinis asmuo[7]. Panašus likimas 2023 m. birželio 22 d. ištiko ir „Į laisvę fondo lietuviškai kultūrai ugdyti“ Lietuvos filialą[8].

Apibendrinant galima pastebėti, kad nors nepriklausomybę atkūrusioje tėvynėje LFB Lietuvos ateities vizijos ir nesulaukė gausaus palaikymo, vis dėlto jos išlieka įdomiu Lietuvos intelektinės istorijos objektu. O *frontininkų* kvietimas mąstyti, diskutuoti ir kurti ateities Lietuvos vizijas lieka aktualus.

Projektas „Pasaulio Lietuva.“

Jei norėtumėte publikuoti straipsnį prašome nekeisti straipsnio pavadinimo, nurodyti informacijos šaltinį, autorių ir projekto pavadinimą.

[1] *Į pilnutinę demokratiją: svarstymai apie valstybės pagrindus*. Į laisvę fondo leidinys nr.2, 1958, p. 3-4.

[2] Leonardas Andriekus. Laimingai atliktas žygis. Aidai, 1991, nr. 4, p. 254.

[3] Jonas Antanaitis, *Į laisvę,* 1990 m. pavasaris, p. 32

[4] Pokalbis su Vidmantu Valiušaičiu, *Į laisvę,* 1990-91, nr. 110 (147), p. 29.

[5]

https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/birzelio-sukileliu-deklaracijos-iteisinimas-klaida.d?id=67055

[6] Antanas Sabalis. LFB įnašas Seimo rinkimuose, Į laisvę, 1997, nr. 125 (167), p. 27-28.

[7] https://rekvizitai.vz.lt/imone/lietuviu_fronto_biciuliu_sajudis/juridinis-asmuo/

[8] https://rekvizitai.vz.lt/imone/i_laisve_fondo_lietuviskai_kulturai_ugdyti_lietuvos_filialas/juridinis-asmuo/